

УДК 316.472.4

КУЛЬТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕДІЙНОГО ПРОСТОРУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

НИКОЛАЄВА В.І.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціології управління,
ЯКИМЕНКО Ю.,
студентка гр.С-15м спеціальності
«Соціологія»,
ДонДУУ (м. Маріуполь)

Стаття присвячена розгляду питань зростання ролі медійного простору у житті суспільства, а також культурним трансформаційним процесам завдяки виникненню інформаційних технологій. Простежується глобалізація медійного простору і вплив на повсякденне життя людства. У той же час, виникає потреба у інформаційній безпеці, яку повинні забезпечувати органи державної влади. Автори наголошують на культурі інформаційного суспільства, яка може мати як негативні, так і позитивні наслідки.

Ключові слова: інформаційне суспільство; інформаційні технології; інформаційна культура; інформаційна безпека.

Статья посвящена рассмотрению вопросов о возрастании роли медийного пространства в жизни общества, а также культурным трансформационным процессам благодаря возникновению информационных технологий. Прослеживается глобализация медийного пространства и влияние на повседневную жизнь человечества. В то же время, возникает потребность в информационной безопасности, которую должны обеспечивать органы государственной власти. Авторы указывают на культуру информационного общества, которая может иметь как отрицательные, так и положительные последствия.

Ключевые слова: информационное общество; информационные технологии; информационная культура; информационная безопасность.

The article is devoted to the issues of the increasing role of media space in society, and cultural transformational processes due to the emergence of information technology. There is the globalization of media space and impact on the daily life of mankind. At the same time, there is a need for information security, which must provide public authorities. The authors emphasize the culture of the information society, which can have both negative and positive effects.

Key words: information society; information technologies; information culture; information security.

Постановка проблеми. Проблематика фундаментального значення інформаційних процесів для соціально-культурних явищ стала особливо актуальною з другої половини ХХ століття, коли стали очевидними принципові зміни у природі суспільства.

Сучасне людство зараз стає спостерігачем того, як стрімкий стрибок

науково-технічного прогресу, що відбувся наприкінці ХХ століття та ознаменував перехід до інформаційного суспільства, вагомо впливає як на саму людину, так і на його культуру. Сьогодні важливим видається завдання вписування досліджень трансформаційних процесів у світоглядний контекст нинішньої української кризи та водночас у нові медійні реалії становлення сучасного інформаційного суспільства. Насамперед, необхідно відмітити зростання ролі медійної складової в житті суспільства, а відтак і про збільшення впливу медіа та інформації. Сучасні мас-медіа стають істотним чинником розвитку і функціонування сучасного суспільства, вони впливають не лише на науково-технічний прогрес, але і на процеси інституалізації суспільного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне коло наукового знання містить чималу кількість теорій інформаційного суспільства, що мають практично однаковий базис, який включає підвищення ролі комунікації, індивідуалізацію засобів інформації, спрощення доступу до неї, формування та розвиток соціальних мереж комунікації. Наступ ери електронної цивілізації було передбачено такими дослідниками як: Д. Белл, Дж. К. Гелбрейт, П. Друкер, Е. Тоффлер. Загальні питання виникнення інформаційного суспільства розглядали у своїх роботах Дж. Андерле, Д. Джонстон, К. Дойч, М. Кастельс, К. Кеньїті, К. Койл, М. Маклюен, Ї. Масуда, А. Мінк, Н. Мідоу, Т. Нод, С. Нор, С. Норман, Ж. Ж. Серван-Шрейбер, А. Турен, Дж. Фаррадейк, К. Штейнбух.

Серед українських дослідників, які займаються вивченням простору Інтернет необхідно відмітити: В. Андрущенко, В. Анищенко, В. Давидову, Т. Гребінника, Ю. Деркач, С. Зинченко, В. Лугового, О. Любчук, Н. Мартинова, В. Остапчук, О. Падалку, Л. Пуховську, Л. Сігаєва, Т. Ткач, В. Шелудько тощо. Питання спілкування, комунікативного середовища та діалогу в Інтернеті розглядали російські вчені С. Бікбаєва, А. Бікулова. Необхідно виділити І.Ф. Кононова, Б.В. Слющинського як вчених, що досліджують проблеми комунікативного середовища суспільства та інформаційної культури. Особливості трансформації культури інформаційного суспільства виступають домінантою теоретичних розвідок провідних вітчизняних учених: М Згуровського, В. Лук'янець, В. Лях, Н. Костенко, Ю. Мешкова; В. Пазенок, Ю. Половинчак, О. Соболю, І. Федорової, Р. Шульги та інші.

Паралельно з процесом зменшення розмірів комп'ютерів, збільшенням їх продуктивності, стрімким падінням вартості відбувається широке поширення самих різних додатків, які наближають комп'ютер до безпосереднього користувача, дають змогу доступу до різних інформаційних масивів, освітніх програм і послуг. Е. Тоффлер у своїй трилогії «Шок майбутнього», «Третя хвиля» та «Метаморфози влади» зазначає тенденції та перспективи створення нового інтелектуального середовища на базі комп'ютерних мереж. Описуючи тенденції невід'ємного впровадження інформаційних технологій у щоденне життя людини, автор також зазначає проблематику залежності людини від комп'ютера. Цифрові пристрої значно спрощують технологічні процеси і роблять їх посильними для будь-якої людини. Світ стає маленьким селом, як зазначав М. Маклюен, бо людські можливості ростуть, але земна куля при цьому не збільшується [1, с. 52].

Поняття інформаційного суспільства невід'ємно пов'язано з поняттям інформаційної культури. Особливістю інформаційної культури сучасності є те, що людина набуває надздібностей, стає чарівником, перед яким відкривається грандіозний вибір тих галузей, у які можна зануритися і досягти результату.

Мета статті: висвітлення особливостей культурної трансформації медійного простору інформаційного суспільства і необхідність впровадження інформаційної безпеки органами державної влади.

Викладення основного матеріалу дослідження. Зміни, що відбуваються у сучасному світі стосуються практично усіх видів мистецтва та культури, науки й техніки. Так, у художньо-естетичній сфері спостерігаються процеси переоцінки класичних цінностей, відмови від багатьох принципів створення творів мистецтва та пошуку нових, які відповідатимуть сучасному епосу новітніх технологій, деякі досягнення класичного мистецтва стають неактуальними. Сучасне мистецтво втрачає прийнятну класичну естетичність, з позицій якої багато з сучасних творів можна було б віднести до суто негативних явищ. Це є закономірним на думку прихильників циклічного розвитку цивілізації, тому що можливість аналізувати витвори сучасної культури можна лише крізь призму часу. І саме історія допоможе виявити реальну культурно-історичну цінність всіх артефактів.

Трансформації культурного простору в добу інформаційних технологій викликані появою і вкоріненням інформаційної культури, яка генерує нові програми культуротворення.

Сучасні реалії сьогодення потребують імплементації таких механізмів формування культурного простору, які стануть умовами оптимального функціонування і безпеки використання задля прогресу людської цивілізації.

Динаміка культурного простору не спрямована на збереження й трансляцію культурного досвіду попередніх поколінь, а множинність художніх практик сконцентрована навколо глобалізуючого епіцентру інтерактивної масової культури з притаманними їй ринковими правилами існування.

Експерименти зі створення комп'ютерних програм, для написання музичних, художніх, поетичних творів без втручання людини почалися ще у другій половині ХХ століття. Такі програми були націлені на виявлення певного алгоритму у видатних творах, на основі якого можливо було б створювати щось подібне до класичних шедеврів мистецтва. Останнім часом набули популярності експерименти з машинного творення музики [2, с. 64]. Також, сьогодні широке поширення одержав такий вид мистецтва як інтернет-арт, який включає: комп'ютерні ігри, появу електронних бібліотек, галерей, залів, кінотеатрів. Особливістю інтернет-арту є свобода комунікації, розмиття авторського початку і внутрішня суперечливість.

Також все більшу глобалізацію медійного простору можна простежити у широкому поширенні мобільного зв'язку, збільшенні реаліті-шоу на телебаченні, створенні інтернет-сайтів самого різного тематичного напрямку. Завдяки цим компонентам і створюється глобальний інформаційний простір. Вченими зазначено, що практично всі культурні утворення інформаційного суспільства – це в тій чи іншій мірі мережа Інтернет, мережевий маркетинг, фінансові піраміди, соціальні мережі тощо і не в кожному випадку вони корисні для людини. Тому необхідно чітко розмежовувати позитивні сторони інновацій інформаційної культури та деструктивні, що ставлять особистість в стан залежності та деградації. Так, з одного боку можливості людини розширюються, а з іншого – зникає потреба створювати щось самому. Це можна розглянути на прикладі мобільного зв'язку: з одного боку мобільний зв'язок надає можливості комунікувати без особистої присутності у будь-якій точці світу, абонент стає доступним для контактів цілодобово, для будь-якого іншого абоненту, навіть, небажаного, що і є

головною можливістю мобільного зв'язку, тоді як сам користувач, навпаки, не прагне до повної доступності. До того ж, з розвитком мобільного зв'язку і мережі Інтернет практично втрачається епістолярна культура написання листів. Також крім комунікативної функції сучасні інформаційні пристрої мають ще ряд водночас як: конструктивних, так і деструктивних функцій, таких як: обчислення за допомогою калькулятора, перекладач, міні-гра, що роблять людину залежною як від мережі, так і від самого пристрою [3, с. 89].

Негативні та позитивні сторони Інтернету змушують поглянути більш уважно на сучасну медіа-систему. Якщо паперові видання вважаються більш офіційними і достовірними, то електронним дозволяється більше сумнівів, критики та менше аргументів. Л.Г. Іонін називає це «балканізацією» сукупного тексту наукової дисципліни. У науці «... усна, письмова та електронна «культури» утворюють однорідний, нестратифікований комплекс комунікації» [4, с. 247-249]. На думку І.Ф. Кононова таке «співіснування традиційних «паперових» та електронних наукових видань посилює конфлікти в науці завдяки змішуванню результатів і процесу, офіційної та неофіційної сторін наукової діяльності. Це впливає в цілому на наукову культуру» [5, с. 562].

Якщо наука переживає деякі зміни під впливом Інтернету, то у політиці такі зміни значно агресивніші. Електронні видання, перетворюються на «територію, де здійснюються різноманітні експерименти, які відверто не афішують в традиційній публічній сфері», «стають експериментальним майданчиком, де формуються і поширюються чутки» [5, с. 563].

Як зазначалось раніше, сучасні інформаційні технології внесли істотні зміни в організацію життєдіяльності людства. Якщо в індустріальному суспільстві досить жорстко були розмежовані такі сфери діяльності людини як робота, домашні справи і дозвілля (розваги, участь у громадських, політичних організаціях, відправленнях релігійних культів), то розширення комп'ютерних комунікацій практично прибирає межі між цими сферами.

Робота на дому за допомогою Інтернету займає все більше місце в економічному житті суспільства. У той же час вона народжує низку культурних і соціальних проблем. З одного боку, використовуючи комп'ютери вдома, можна самостійно управляти часом та простором для дії, але, з іншого боку, – відсутність чіткого розмежування між роботою і дозвіллям, сім'єю і бізнесом призводить до цілого ряду соціально-психологічних проблем. Отже, широке впровадження інформаційних технологій у побутове життя людини призводить до втрати традиційних форм спілкування.

Надмірне підвищення інтересу до віртуального спілкування найбільш чітко можна простежити на основі динаміки зростання віртуального сексу. У той же час на початку ХХІ століття чітко простежується тенденція боротьби з засиллям порнографії в Інтернеті у вигляді введення цензури в мережах, появи нової посади модератора (цензора мережі). Введення таких засобів свідчить про усвідомлення необхідності припинити всюдозволеність у мережі Інтернет.

Отже, Інтернет як суспільне благо, по-різному використовується різними соціальними суб'єктами, як з корисною, так і з руйнівною метою. Як зазначає І.Ф. Кононов, у деяких країнах (Китай, Білорусь) навмисно вводять в Інтернет елементи державної цензури. А у демократичних – намагаються законодавчо перевести діяльність Інтернету за схемою старих ЗМІ. За словами Г. Рейнгольда: «Нові закони й настанови намагаються перетворити користувачів Інтернету у

пасивних споживачів. Нещодавні політичні рішення рівняються на знайомий зразок традиційних ЗМІ періоду радіомовлення, за поставкою «змісту» (контенту) підпорядкованими монополіям, регульованими односторонніми каналами до пасивних споживачів» [6, с. 283].

Таким чином, інформаційні комунікації сучасності потребують інформаційної безпеки як головної цінності та проблематики інформаційного віку. Підготовка фахівців в області інформаційної безпеки, розробка нових програм із захисту від інформаційних терористів є, у першу чергу, завданням державного рівня. Кожна розвинена держава сприяє подібним захисним засадам з метою охорони останніх наукових розробок. Якщо інформаційна безпека знаходиться на рівні державного контролю, то питання культури інформаційного змісту все ще потребує уваги з боку держави.

Сучасне життя йде під гаслами заперечення цінностей радянської епохи. Та будь-яке заперечення повинно мати альтернативу, яка так і не настала у більшій частині пострадянського простору. Після розвалу СРСР на споживачів хлинув величезний потік західної інформаційної продукції, до якого вони не були зовсім підготовлені. Якщо провести аналогію, то сприйняття новітньої інформації пострадянською людиною дорівнює дитячій цікавості до нової іграшки або солодощів. Людство прагнуло до нового суспільства, більш райдужного та успішного, зовсім не вмюючи фільтрувати той потік інформації, що став доступним тепер. Разом з цим потоком інформації у масову свідомість почали закладатися нові західні цінності та життєві цілі, а невміння правильно інтерпретувати нову інформацію призвело до спотворення її сенсу. Завдяки чому у сучасної людини з успішністю тепер асоціюється не цікава робота і дружна сім'я, а лише високі доходи і наступна за ними розкіш, причому методи і засоби досягнення високого рівня життя не обмежуються будь-якими моральними або етичними нормами.

Набувають популярності люди, що досягли свого добробуту кримінальним чи будь-яким непристойним шляхом, образи яких розповсюджуються через усі можливі медійні канали. Подібні негативні приклади спотворюють образи сім'ї, взаємодопомоги, адекватного виховання і спілкування. Цьому сприяють як закордонні, так і вітчизняні фільми, мультфільми, передачі ТБ. Тому сучасна молодь стає розгубленою у питанні «що таке добре, і що таке погано», коли беруть приклади з подібних героїв. За словами О.В. Беніної [7, с. 226], людина ніби існує на тлі інформаційного шуму та не може «відділити зерна від плевел».

Сьогодні разом з телебаченням цьому починає сприяти та Інтернет: тепер будь-яка людина може сама знайти потрібну йому інформацію, не чекаючи, поки її покажуть по телевізору чи опублікують у ЗМІ. Про це свідчить сучасна наповнюваність театрів, концертних залів, різних гуртків і секцій, яку не зрівняти з кількістю людей, що проводять дозвілля за телевізором чи комп'ютером. Змінився і сам інформаційний контент – розважальний значно перевищує освітній та науковий, як саме й інтерес до нього з боку суспільства.

У той же час, частка мережевих комунікацій в Україні становить на сьогодні чи не найбільший і найвагомий сегмент інформаційного простору держави, адже нині в мережі представлено більшість державних органів, урядових і громадських організацій, бізнес-структур. Спільним для них є те, що в умовах зовнішньої інформаційної агресії всі вони є потенційними жертвами таких засобів впливу, як: тролінг, фейк, спам, флуд, офтоп, бот тощо, які можуть містити

численні заклики антидержавницького характеру, або ж спонукання до масових протестних рухів. Крім того, соціальні мережі представляють собою своєрідну базу даних, тому постійно перебувають у зоні ризику вірус-атак [8].

У травні 2015 р. експертна рада при Міністерстві інформаційної політики України представила Проект «Концепції інформаційної безпеки України». У Концепції окреслені два найважливіші напрями діяльності державних структур: забезпечення сталого розвитку інформаційного простору України з метою досягнення ним такого рівня, який завдяки своїм властивостям міг би протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам; забезпечити створення та функціонування системи захисту процесу розвитку інформаційного простору від загроз [9].

Україна повинна вибудувати чітку ієрархію управління всередині державних структур і між ними. Цей шлях має містити: ідентифікацію загрози в інформаційному просторі; застосування нормативно-правової бази для чіткого її опису; жорстку та чітку реакцію держави для нівелювання іноземної інформаційної агресії.

Отже, культура інформаційного суспільства володіє цілим рядом особливостей – мережевим принципом функціонування і поширення, віртуальним характером, короткочасною, спонтанною формою подачі інформації. У межах даної культури об'єктивно змінюється значення і роль особистості. Тому не слід забувати про можливість негативного впливу нових інформаційних тенденцій на вже існуючі культурні та моральні цінності, а також на людство в цілому. Розширюючи можливості доступу до інформації, необхідно враховувати, що сама по собі інформація не має корисності як такої, корисності вона набуває тільки при її логічному осмисленні та перетворенні у плідне знання.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. У той же час не має достатньої кількості наукових якісних досліджень за тематикою подібних проблем та причин їх появи і мають переважно кількісний статистичний характер. До того ж, якщо проблематика інформаційної безпеки стоїть на державному рівні, то проблеми інформаційної культури практично не є темою стурбованих виступів представників державного уряду. Зараз, як ніколи, назріла необхідність відродження духовних цінностей та поширення їх у суспільстві. Лише у разі усвідомлення державою та суспільством важливості культурної безпеки стане можливо змінити на краще майбутнє життя всього людства і стати темою щодо подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Киселев А.К. Информационное общество как социальный строй: признаки и свойства / А.К. Киселев, А.В. Хренова // Управление информационными ресурсами образовательных, научных и производственных организаций: сб. матер. Всерос. научн.школы для молодёжи (18–25 октября 2009 г.). – Магнитогорск: МаГУ, 2009. – 270 с.
2. Бычков В.В. Искусство техногенной цивилизации в зеркале эстетики / В.В. Бычков, Н.Б. Маньковская // Вопросы философии. – 2011. – № 4. – С.62–72.
3. Емелин В.А. Искусство техногенной цивилизации в зеркале эстетики / В.А. Емелин, А.Ш. Тхостов // Вопросы философии. – 2011. – № 1. – С. 84–90.
4. Ионин Л.Г. Социология в обществе знания: от эпохи модерна к информационному обществу / Л.Г. Ионин. – М.: Издательский дом ГУ ВШЭ,

2007. – 427 с.

5. Кононов І.Ф. Теоретична соціологія. Т. І. Соціальність та її форми / Кононов І.Ф. – Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2013. – 576 с.

6. Рейнгольд Г. Умная толпа: новая социальная революция / Г. Рейнгольд; пер. с англ. А. Гарькавого. – М.: ФАИР – ПРЕСС, 2006. – 416 с.

7. Бенина О.В. Культурная безопасность: постановка проблемы / О.В. Бенина // Управление информационными ресурсами образовательных, научных и производственных организаций: сб. матер. Всерос. научн. школы для молодежи (18–25 октября 2009 г). – Магнитогорск: МаГУ, 2009. – 270 с.

8. Сучасне інформаційне комунікаційне середовище як простір трансформації української національної ідентичності: монографія / Ю.М. Половинчак; Нац. б-ка України ім. В. Вернадського. – К., 2016. – 293 с.

9. Проект «Концепції інформаційної безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mir.gov.ua/done_img/d/30-project_08_06_15.pdf.

Modern circle of scientific knowledge contains a considerable number of theories of the information society with virtually identical basis, which includes the more significant role of communication, individualized media, facilitating access to it, and formation and development of social media communication.

The purpose of the article: highlighting features of cultural transformation of the media space in the information society and the need to implement information security by the public authorities.

During the Information Age, the transformation of the cultural space is caused by the advent and development of information culture that generates new programs for culture creation.

The authors interpret problems of transformations and risks of the development of the cultural space in the information society as the dilemma of technologies (regulative) and value meanings of colures creation as a reality of human life.

Most researchers believe that modern information technologies have brought significant changes to the organization of human life. The negative and positive aspects of the Internet encourage more close examination of the modern media system.

Thus, modern information communication requires information security as the essential value and issues of the Information Age. Training in the field of information security, development of new programs to protect information from terrorists is the state duty. Along with this flow of information, new Western values and life goals are penetrating the mass consciousness and the inability to interpret new information led to a distortion of its meaning.

Ukraine should build a clear hierarchy management within government agencies and between them. This path should include: identification of threats in the information space; application of the regulatory framework for the clear description; strict and accurate reaction of the state to level foreign informational aggression.

Moreover, if the issue of information security is at the state level, the problem of information culture does not belong to the topics of concerned speeches supported by representatives of the state government. Now more than ever there is the need to revive spiritual values and their spread in society. Effective changes for better future of the humanity are possible only if the state and society are aware of the importance of cultural safety. This issue will become the topic for further research.